

ČETRDESETA OBLJETNICA REINTRODUKCIJE RISA U DINARIDE

Ris u Hrvatskoj na granici izumiranja

Populacija risa ponovo je dovedena pred izumiranje - procjenjuje se da u Hrvatskoj živi od 40 do 60 životinja

Autor: Dr. sc. Magda Sindičić
Fotografija: © Bergfee - Fotolia.com

Ove godine obilježavamo 40. obljetnicu reintrodukcije euroazijskog risa u Dinaride. Drugog ožujka 1973. godine tri ženke i tri mužjaka ispušteni su u Kočevskom rogu u Sloveniji. Reintrodukciju su organizirali slovenski lovci, točnije uzgojno lovište 'Medved' iz Kočevja, nakon ponude švicarskog lovca, njihova dugogodišnjega gosta, da financirataj postupak. Nakon početne ideje i dogovora, reintrodukcija je organizirana u vrlo kratkom roku, jer su životinje bile raspoložive u Slovačkoj. Zoološki vrt u Ostravi u zasebnom dijelu vrta zatvorenom za javnost čuvao je šest životinja uhvaćenih 1971. i 1972. na dvama lokalitetima u Karpatima. Početkom sedamdesetih godina ris je reintrodiciran u više zemalja zapadne Europe, a ovih šest životinja je uhvaćeno za naseljavanje u Njemačku. No umjesto u šumu Harz, risovi su u siječnju 1973. zrakoplovom otpremljeni u Zagreb, te su zatim smješteni u karantenu u šumskom reviru Trnovec u Kočevskom rogu. Karantena je zbog veterinarskih propisa trajala 46 dana, a sastojala se od ograđenog prostora veličine 90 četvornih metara podijeljenog na tri odjeljka za svaki par.

Proširio se za 11 godina

Već prve godine sve tri ženke imale su mlade, dvije po jednog i jedna dva mladunca. Prvi ris u Hrvatskoj - nakon što je posljednji primjerak iz autohtone populacije odstrijeljen 1903. godine - viđen je na gorskoj livadi Lazac, u Nacionalnom parku Risnjak, 15. lipnja 1974. Četiri godine kasnije, 27. rujna 1978. na području Čabra odstrijeljen je prvi primjerak iz reintrodicirane populacije te jedan u Sloveniji. Jedanaest godina nakon reintrodukcije, 1984., prvi ris odstrijeljen je i u Bosni i Hercegovini, 185 kilometara od mjesta ispuštanja. Reintrodicirana populacija imala je pozitivan trend porasta broja jedinki i prostornog širenja do osamdesetih godina prošlog stoljeća. Nakon toga je populacija stagnirala na vrhuncu, a posljednjih petnaestak godina brojnost joj pada.

Teško do konkretnih podataka

Danas je na žalost populacija opet dovedena pred izumiranje. Procjenjuje se da u Hrvatskoj živi 40 do 60 životinja, no potrebno je naglasiti da je praćenje populacije zbog nedostatka financija ograničeno te kako je ovo procjena iz 2005. Sustav praćenja dobro je razvijen u Sloveniji, te se danas procjenjuje da je na području te države živi 10 do 15 životinja, što je znatan pad s obzirom na posljednju procjenu iz 2005. od 40 jedinki. U BiH ne postoji organizirano praćenje populacije, nisu poznate točne granice rasprostranjenosti i nema procjene brojnosti. Dinarsku populaciju risa primarno ugrožava gubitak genske raznolikosti i smrtnost uzrokovana ljudskim djelovanjem. Od 1978. godine, kada je u Hrvatskoj ubijen prvi ris iz reintrodicirane populacije, do danas zabilježena je smrtnost 237 životinja. Od toga su tek tri životinje uginule zbog razloga koji nisu pove-

Strogo zaštićena vrsta

Euroazijski ris je u Hrvatskoj zaštićen Zakonom o zaštiti prirode, Pravilnikom o proglašavanju divljih svojti zaštićenim i strogo zaštićenim te mnogim međunarodnim ugovorima i konvencijama. Hrvatska je preuzela obvezu zaštite risa potpisivanjem Konvencije o biološkoj raznolikosti, Bernske konvencije, Konvencije CITES, Habitat-direktive (NATURA 2000) i Uredbe EU-a o zaštiti vrsta divlje faune i flore reguliranjem trgovine. Ako dopustimo izumiranje risa, Hrvatska će, prema tim konvencijama, biti kažnjena. No bez obzira na kaznu Europske unije, izumiranje te vrste ne smije se dopustiti iz etičkih razloga te ekološke uloge tog predatora.

zani s ljudskim djelovanjem - jedna se utopila, jedan mladunac je uginuo zbog pneumonije, a jedan zbog izgladnjelosti. Naravno, tijekom godina dio smrtnosti je sigurno ostao nezabilježen - bilo da nisu pronađene lešine životinja uginulih zbog bolesti ili stradalih u prometu, bilo zbog krivolova.

U četiri godine uginulo 12 životinja

Pad brojnosti populacije posljednjih petnaestak godina potvrđuje i niska zabilježena smrtnost. Posljednjih pet godina (od 2008. do 2012.) zabilježena je smrtnost samo 12 životinja, od toga u 2012. nijedan slučaj. Od 12 zabilježenih slučajeva kod tri životinje zbog raspadnute lešine nije bilo moguće utvrditi uzrok uginuća, dvije životinje stradale su u prometu, jedan mladunac uginuo je od gladi, te je zabilježeno pet slučajeva krivolova - jedan s materijalnim dokazima (lešinom), dva slučaja anonimne prijave s fotografijama lešina te dvije pouzdane anonimne prijave, ali bez materijalnih dokaza. Prisutnost krivolova potvrđuje i tekst mr. sc. Josipa Malnara u Dobroj kobi (br. 109 iz 2010. godine) u kojem piše: 'Iz vlastitih saznanja, ris se nemilice odstrjeljuje, čak i u zajedničkim lovovima'. Nadležna tijela, međutim, prijave o krivolovu, i to najčešće anonimne i bez materijalnih dokaza, odnosno bez temelja za pokretanje postupka, dobiju u iznimnim slučajevima. Do sada su tek za dva dokazana slučaja krivolova, 2003. i 2005. godine, donesene sudske presude i izrečene novčane kazne.

Nedostatak genetske raznolikosti

Reintrodicirana Dinarska populacija razvila se iz šest naseljenih životinja, među kojima su već bila dva para srodnih životinja - majka i sin te brat i sestra. Također, populacija je izolirana i smatra se da nema protoka gena između Dinarida i najbližih susjednih populacija - Alpske i Balkanske. Zbog toga se kod Dinarske populacija danas javlja parenje u srodstvu, te je efektivna veličina tako niska da joj je opstanak ugrožen. Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Biotehnoški fakultet Sveučilišta u Ljubljani proveli su istraživanje genetike reintrodicirane populacije risa, koje je pokazalo da naša populacija ima najniže vrijednosti parametara genske raznolikosti od svih do sada istraženih populacija risa. Zbog nemogućnosti prirodnog povezivanja sa susjednim populacijama i prirodne migracije jedinki kao jedino moguće rješenje za obnovu genske raznolikosti i osiguranje opstanka populacije u Dinaridima predlaže se reintrodukcija novih jedinki. Izvješće o stanju populacije risa u Hrvatskoj za 2011. i 2012. godinu, koje je pripremio Državni zavod za zaštitu prirode, naglašava da je ris kritično ugrožena vrsta, te kako je nužno izraditi stručnu podlogu o potrebi dodavanja jedinki. Zavod za šume Slovenije, krovna lovna ustanova u Sloveniji, posljednje dvije godine u svojim godišnjim izvještajima predlaže nadležnim institucijama da reintrodukcija risa treba biti prioritet. Ako Hrvatska uskoro ne poduzme akcije obnavljanja populacije, Slovenija će to vjerojatno napraviti bez nas.

RIS JE ISOLIRAN, NEMA PROTOKA GENA IZMEĐU DINARIDA I NAJBLIŽIH SUSJEDNIH POPULACIJA - ALPSKE I BALKANSKE - PA SE PARI U SRODSTVU